



УДК [159.923.4:612]:378.011.3-052(477.44-25)

ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТУДЕНТІВ РІЗНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ВДПУ ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

Васильєва С. О. к. мед. н., доцент

Романенко Ю.О. магістрантка

vasylevasvetlana@gmail.com

Дослідження присвячено вивченню розподілу типів темпераментів серед студентів різних спеціальностей ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Для визначення типу темпераменту використовували тест-опитувальник Ганса Айзенка («Eysenck Personality Inventory» (EPI). Аналіз отриманих експериментальних даних дозволив встановити, що у опитаних студентів переважають темпераменти, ознакою яких є екстравертність (58%). Найпоширенішим темпераментом серед студентів ВДПУ різних спеціальностей є холеричний (35%). Студентів з меланхолічним та сангвінічним темпераментами - по 19%.

Студенти, майбутні фахівці фізичної культури і спорту, характеризуються високим рівнем відкритості та емоційною стабільністю, що зумовлює у більшості з них сангвінічний темперамент. Студенти, майбутні біологи та історики, мають високий рівень нейротизму, що зумовлює у більшості з них холеричний або меланхолічний темперамент.

Ключові слова: темперамент, тип вищої нервової діяльності, індивідуально-типологічні особливості, екстравертність, інтровертність, нейротизм, емоційна стабільність.

The aim of the research to study distribution of temperament types among the students of different specialties Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. For the identification of temperament types the test-inquirer Eysenck Personality Inventory (EPI) was used. The analysis of the experimental dates leads to the conclusion that among the inquired students the extrovert type of temperament prevail (58%). The most widespread of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University students of different specialties is choleric (35%). The number of students with melancholic and sanguine level of s 19% each.

Physical education students have a high level of openness and emotional stability which makes most of them sanguine temperament. Biologist and history students have a high level of neuroticism which cause most of them to have choleric or melancholic temperaments.

Keywords: temperament, type of high nervous activity, individual-typological features, extroversion, introversion, neuroticism, emotional stability.

Вступ. Найбільш універсальним шляхом та основою пристосування до вимог діяльності у різних сферах є формування індивідуального стилю діяльності. Однакові завдання у професійній, навчальній та трудовій діяльності можуть бути здійснені з однаковою успішністю за рахунок різних прийомів та способів. Індивідуальний стиль діяльності – це індивідуальна система прийомів та способів дій, яка притаманна людині і використовується нею задля досягнення успішного результату. При формуванні індивідуального стилю необхідно враховувати властивості темпераменту, а також свідомо та творчо ставитися до виконуваної



роботи. Людина обирає такі прийоми та способи виконання дій, які найбільше відповідають її типу темпераменту. Індивідуальний стиль діяльності виникає лише в тому випадку, коли людина шукає найбільш результативних прийомів та способів для досягнення поставленої мети. Отже, можна стверджувати, що індивідуальний стиль чітко проявляється у кращих учнів, передових робітників та майстрів спорту [3, 5, 8].

Індивідуальний стиль діяльності не виникає спонтанно. Він формується у процесі навчання та виховання. Формування індивідуального стилю починається у старшому дошкільному віці під час виконання практичних завдань ігрового характеру [4, 6].

Залежність між рівнем досягнень за нормальних, звичайних умов, та особливостями типу темпераменту, відсутня. Отже, незалежно від ступеня рухливості або реактивності особистості за нормальних, нестресових умов результати діяльності будуть практично однаковими, оскільки досягнення поставлених цілей та завдань, передусім, залежить від інших факторів, зокрема від мотивації та здібностей людини. Так само тип темпераменту впливає на спосіб здійснення самої діяльності.

Отже, залежно від особливостей типу темпераменту люди відрізняються за способом досягнення результатів, а не за результатом кінцевих дій.

Встановлена певна залежність між способом виконання дій та особливостями темпераменту. Індивідуальний стиль діяльності є шляхом для досягнення поставлених цілей та завдань, який зумовлений, передусім, типом нервової системи. Отже, саме тип нервових процесів має великий вплив на формування індивідуального стилю діяльності. Цей факт необхідно враховувати в процесі навчання та виховання [6, 4].

Сангвінікові необхідно постійно ставити нові, по можливості цікаві завдання, які потребують зосередженості. Важливо залучати його до активної діяльності та заохочувати його досягнення. Флегматика також необхідно залучати до активної діяльності й зацікавлювати. Люди з даним типом темпераменту вимагають постійної уваги до себе. Їх не можна швидко перемикаати з однієї задачі на іншу. У ставленні до меланхоліка є неприпустимими різкість, підвищений тон та іронія. Він також потребує постійної уваги до себе та вчасної похвали за досягнуті успіхи. Меланхолік є найбільш чутливим і вразливим серед усіх типів, тому з ним потрібно бути м'яким та доброзичливим [7, 10].

Проявом типу вищої нервової діяльності у різних сферах діяльності та поведінці людини є темперамент. Властивості темпераменту визначаються властивостями нервової системи особистості. Основними властивостями темпераменту є саме індивідуальні ознаки особистості: сенситивність, реактивність, активність, співвідношення активності та реактивності, пластичність та ригідність, екстраверсія та інтроверсія, а також емоційна збудливість.

На теперішній час існує безліч думок та теорій щодо типів вищої нервової



діяльності та темпераменту. Найбільш відомими є теорія Ганса Айзенка, теорія Ернеста Кречмера та теорія І.П. Павлова [1, 2, 9].

Вища нервова діяльність і темперамент визначають особливості людини, її поведінку, стиль діяльності, а також її місце у суспільстві [17, 11].

Ознаки та властивості особистості, сформовані на основі генетичних особливостей типу нервової системи, в особистому досвіді людини певною мірою визначають стиль її діяльності та життя, поведінку, вибір майбутньої професії та успішність

Знаючи тип темпераменту та вмюючи визначати його у певної людини чи групи людей, можна швидше знайти підхід до них, створити доброзичливі стосунки у колективі, що сприятиме ефективності навчання і праці [17, 18].

Сучасні тенденції інтенсифікації навчання, використання в навчальній діяльності різноманітних форм і методів викладання призводять до адаптаційних функціональних змін організму, які супроводжуються значним напруженням компенсаторно-приспосувальних систем і безпосередньо впливають не лише на нервово-емоційну сферу, а й на стан соматичного здоров'я студентів та їхню адаптацію до навколишнього середовища [13, 14, 15]. Сприйняття великого обсягу інформації в умовах дефіциту часу, виконання значної частини роботи у вечірній та нічний час, а також зниження фізичної активності, нераціональне і незбалансоване харчування, хронічні емоційно-стресові ситуації знижують рівень здоров'я і успішності студентів [14, 16].

Отже, умови існування та навчання більшості студентської молоді диктують нагальну потребу всебічного комплексного вивчення гігієнічних аспектів діагностики та своєчасної корекції порушень психічного здоров'я, розробки нових методів їх прогнозування з урахуванням соціальних, медичних, біологічних та педагогічних факторів, а також індивідуально-типологічних особливостей студентів.

В основу даного дослідження покладено результати тестування студентів різних спеціальностей ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Для визначення типу темпераменту використовували тест-опитувальник Ганса Айзенка («Eysenck Personality Inventory» (EPI) [1, 10, 12]. Дослідження проводили у період з вересня 2018 по листопад 2019 рр. Участь у тестуванні брали студенти природничо-географічного факультету; факультету історії, етнології та права; факультету філології та журналістики та факультету фізичного виховання і спорту, віком від 18 до 23 років.

Результати дослідження свідчать, що найбільш поширеним серед студентів є холеричний тип темпераменту (35%). Зі 137 опитаних холериками виявилися 48 осіб. По 26 осіб (18,98%) мають меланхолічний і сангвінічний темпераменти. Флегматичний темперамент мають 12 студентів (8,76%). (Табл. 1, діаграма 1).

В основу кола Айзенка покладено такі характеристики психічного стану людини, як відкритість (інтроверсія – екстраверсія) та «нейротизм» (емоційна



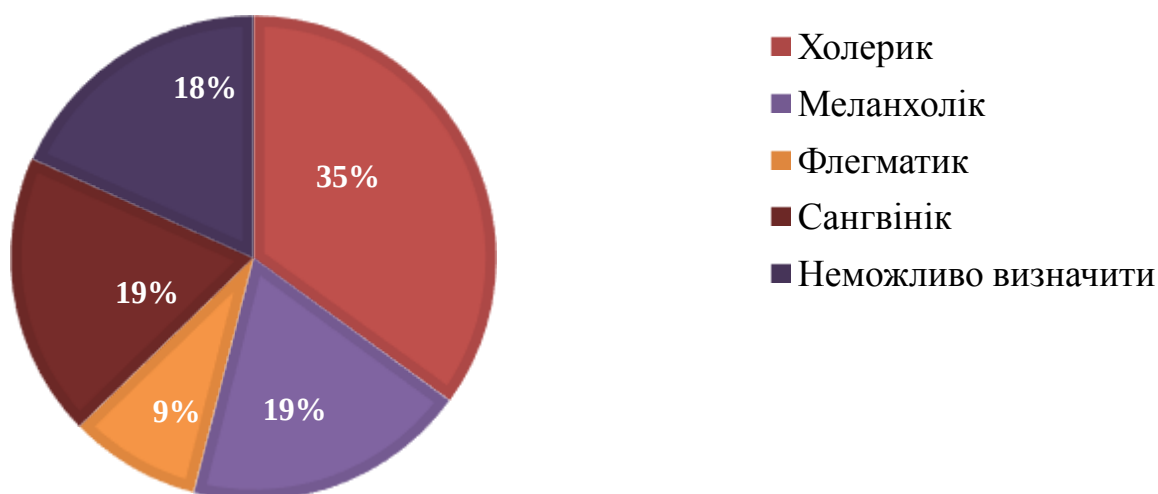
стабільність – нестабільність). Отже, на колі Айзенка представлено 4 стандартні сектори, що визначають типи темпераментів попарним поєднанням вищезазначених характеристик: холерик (екстраверт + емоційна нестабільність - нейротизм), сангвінік, флегматик (екстраверт + емоційна стабільність), меланхолік (інтроверт + емоційна нестабільність).

Таблиця 1.

Розподіл темпераментів серед студентів різних спеціальностей ВДПУ ім. М. Коцюбинського.

Спеціальність / Тип темпераменту	ПФ	ФІП	ФФЖ	ФФВіС	Всього	%
Холерик	12	15	9	12	48	35,04
Меланхолік	12	4	8	2	26	18,98
Флегматик	5	2	1	4	12	8,76
Сангвінік	4	8	1	13	26	18,98
Неможливо визначити	6	7	9	3	15	18,3
Загальна кількість студентів	39	36	28	34	137	100

Діаграма 1. Розподіл темпераментів серед студентів різних спеціальностей ВДПУ імені Михайла Коцюбинського.



За сумою балів, набраних досліджуваними за обома шкалами, визначено підтипи їхніх темпераментів (Табл. 2).

Найбільша кількість холериків визначена на історичному факультеті: 15 осіб з 36 опитаних (41,66 %). Серед них найбільш поширений збудливий підтип – 6 студентів та агресивний – 4 студенти. На природничо-географічному факультеті та в інституті фізичного виховання виявлено по 12 холериків (30,76% та 35,29 % відповідно). Серед них найпоширеніші: збудливий, агресивний та тривожний підтипи. Найменше студентів-холериків навчається на філологічному факультеті – 9 осіб з 28 опитаних (32,14 %).

Найбільше меланхоліків виявлено на природничо-географічному факультеті – 12 студентів з 39 опитаних (30,76 %). Серед них переважають ригідний та стриманий типи. На філологічному факультеті навчаються 8 меланхоліків, серед



яких також більше представників ригідного підтипу. На історичному факультеті та в інституті фізичного виховання – найменше меланхоліків – по 4 та 2 студенти ригідного підтипу (11,1 % та 5,88 % відповідно).

Таблиця 2.

Розподіл підтипів темпераменту серед студентів різних спеціальностей ВДПУ імені Михайла Коцюбинського.

№ п/п	Типи і підтипи темпераменту	ПГФ	ФІЕП	ФФЖ	ФФВіС	Разом	%
1.	Активний	-	-	-	-		
2.	Оптимістичний	-	1	1	2	4	2,9
3.	Імпульсивний	3	-	-	1	4	2,9
4.	Непостійний	-	3	2	1	6	4,4
5.	Збудливий	4	6	1	3	14	10,2
6.	Агресивний	3	4	-	-	7	5,1
7.	Тривожний	1	-	3	3	7	5,1
8.	Чутливий	1	1	2	2	6	4,4
Кількість студентів		12	15	9	12	38	35,04
9.	Схильний до розпачу	-	2	1	-	3	2,2
10.	Тривожний	2	-	1	-	3	2,2
11.	Ригідний	3	2	3	2	10	7,3
12.	Вразливий	1	-	1	-	2	1,5
13.	Песимістичний	-	-	1	-	1	0,7
14.	Стриманий	3	-	1	-	4	2,9
15.	Відлюдкуватий	2	-	-	-	2	1,5
16.	Тихий	1	-	-	-	1	0,7
Кількість студентів		12	4	8	2	27	18,98
17.	Пасивний	-	-	-	-	-	-
18.	Обачливий	1	1	-	1	3	2,2
19.	Розсудливий	-	-	-	-	-	-
20.	Миролюбний	1	-	-	-	1	0,7
21.	Контрольований	-	-	-	1	1	0,7
22.	Надійний	2	-	-	-	2	1,5
23.	Урівноважений	1	-	-	2	3	2,2
24.	Спокійний	-	1	1	-	2	1,5
Кількість студентів		5	2	1	4	12	8,76
25.	Схильний до лідерства	-	-	1	3	4	2,9
26.	Безтурботний	1	1	-	3	5	3,65
27.	Життєрадісний	1	3	-	1	5	3,65
28.	Невимушений	-	-	-	2	2	1,5
29.	Чуйний	1	2	-	-	3	2,2
30.	Балакучий	1	2	-	1	4	2,9
31.	Контактний	-	-	-	2	2	1,5
32.	Товариський	-	-	-	1	1	0,7
Кількість студентів		4	8	1	13	26	18,98
Неможливо визначити		6	7	9	3	15	18,3
Загальна кількість студентів		39	36	28	34	137	100

Студентів-флегматиків на природничо-географічному факультеті та в інституті фізичного виховання по 5 та 4 особи (12,82 % та 11,76 % відповідно). Серед них найбільше надійних та урівноважених.

Найбільше сангвініків навчається в інституті фізичного виховання – 13 (38,23%) та на історичному факультеті – 8 (22,2 %). Серед них переважають схильні до лідерства, життєрадісні та безтурботні. На природничо-географічному факультеті 4 студента-сангвініка (10,25%), а на філологічному – найменше – 1 (3,57%).



Аналіз кола Айзенка проводять також за 4 секторами. Характеристикою кожного сектору є одна ознака: емоційна нестабільність (нейротизм); емоційна стабільність; екстравертність або інтровертність.

Результати нашого дослідження згідно з цими характеристиками свідчать, що серед 137 опитаних студентів різних спеціальностей 70 осіб (51,1%) перебувають в секторі нейротизму (емоційної нестабільності), 56 осіб (40,88%) - в секторі емоційної стабільності, і 11 осіб (8%) – мають зрівноваженість цих характеристик, оскільки їхній результат був на перетині осей кола Айзенка. Найбільше емоційно стабільних студентів виявлено на філологічному факультеті та в інституті фізичного виховання (по 18 і 17 осіб відповідно). А емоційно нестабільних студентів найбільше на природничо-географічному та історичному факультетах – по 27 та 21 особі відповідно. (Табл. 3).

Таблиця 3.

Розподіл емоційної стабільності – нейротизму серед студентів різних спеціальностей ВДПУ імені Михайла Коцюбинського.

	ПГФ	ФІЕП	ФФЖ	ФФВіС	Всього	%
Емоційна стабільність (менше 12)	10	11	18	17	56	40,88
Нейротизм (більше 12)	27	21	7	15	70	51,1
Врівноваженість	2	4	3	2	11	8,2
Загальна кількість студентів	39	36	28	34	137	100

Серед студентів різних спеціальностей виявлено 80 (58,4%) екстравертів та 42 (30,66%) інтровертів. 15 студентів (10,9%) мають зрівноваженість цих характеристик, оскільки сума їхніх балів - на перетині осей кола Айзенка. Найбільше студентів-екстравертів навчаються в інституті фізичного виховання (27) та на історичному факультеті (25), а інтровертів більше на природничо-географічному та філологічному факультетах (по 18 та 11 осіб відповідно). (Табл. 4.)

Таблиця 4.

Розподіл інтроверсії – екстраверсії серед студентів різних спеціальностей ВДПУ імені Михайла Коцюбинського.

	ПГФ	ФІЕП	ФФЖ	ФФВіС	Всього	%
Інтроверсія (менше 12)	18	7	11	6	42	30,66
Екстраверсія (більше 12)	17	25	11	27	80	58,4
Врівноваженість	4	4	6	1	15	10,94
Загальна кількість студентів	39	36	28	34	137	100

Ретельно проаналізувавши отримані результати, можна вивести певний усереднений тип темпераменту для розглянутих спеціальностей. А саме: майбутній філолог - це емоційно стабільний екстраверт або інтроверт (ригідний меланхолік або тривожний холерик); майбутній біолог – емоційно нестабільний інтроверт (збудливий, імпульсивний холерик або ригідний, стриманий меланхолік); майбутній історик – емоційно нестабільний екстраверт (збудливий, агресивний холерик або життєрадісний сангвінік); майбутній фахівець фізичної культури і спорту – емоційно стабільний екстраверт (схильний до лідерства сангвінік або збудливий холерик).

Отже, проведені за тестом Айзенка дослідження розподілу темпераментів



студентів різних спеціальностей ВДПУ імені Михайла Коцюбинського свідчать про значне переважання темпераментів з підвищеним рівнем нейротизму (51.1%). Серед опитаних студентів ВДПУ переважають темпераменти, ознакою яких є екстравертність (58%).

Найпоширенішим темпераментом серед студентів ВДПУ різних спеціальностей є холеричний (35%). Студентів з меланхолічним та сангвінічним темпераментами - по 19%. Усереднена якісна оцінка темпераменту сучасного студента виглядає як характеристика особи з підвищеною збудливістю та екстравертністю. Студенти, майбутні фахівці фізичної культури і спорту, характеризуються високим рівнем відкритості та емоційною стабільністю, що зумовлює у більшості з них сангвінічний темперамент. Студенти, майбутні біологи та історики, мають високий рівень нейротизму, що зумовлює у більшості з них холеричний або меланхолічний темперамент.

Література:

1. Айзенк Г. Ю. Структура особистості / Г. Ю. Айзенк. – Москва: СПБ, 1999. – 464 с.
2. Мегедь В. В. Психофизические аспекты типа личности / В. В. Мегедь. – Москва: МИС, 2002.
3. Небиліцин В. Д. Проблеми психології індивідуальності / В. Д. Небиліцин. – Москва, 2000.
4. Павлова Л. П. Системний підхід до психофізіологічного дослідження мозку людини / Л. П. Павлова, А. Ф. Романенко. – Львів, 1988.
5. Русалов В. М. Про природу темпераменту і його місця в структурі індивідуальних властивостей людини / В. М. Русалов. – Київ, 2005.
6. Сиротюк А. Л. Нейропсихологическое и психофизиологическое сопровождение обучения / А. Л. Сиротюк. – Москва: ТЦ Сфера, 2003. – 288 с.
7. Столяренко О.Б. Психология личности. Учебный пособие / О.Б. Столяренко. – К.: Центр учебной литературы, 2012. – 280 с.
8. Стреляу Я. Роль темперамента в психическом развитии / Я. Стреляу. – Москва, 1982.
9. Теплов Б. М. Психология и психофизиология индивидуальных различий. Избранные психологические труды. / Б. М. Теплов. – Москва, 1998.
10. Теплов Б. М. Сучасний стан питання про типи вищої нервової діяльності людини і методика їх визначення. Психологія індивідуальних відмінностей. Хрестоматія. / Б. М. Теплов. – Москва, 2000.
11. Личманюк Ю.О. Основні властивості темпераменту та нервової системи/ Ю.О. Личманюк // Актуальні питання географічних, біологічних та хімічних наук: основні наукові проблеми та перспективи дослідження: збірник наукових праць ВДПУ [відп.ред. А.В. Гудзевич] – Вінниця. – 2018. – с.
12. Васильєва С.О. Практикум з фізіології вищої нервової діяльності: навчально-методичний посібник для студентів природничо-географічного факультету заочної форми навчання / С.О. Васильєва.- Вінниця 2016, 56 с.
13. Васильєва С.О. Результати моніторингу фізичного стану, функціональних резервів та адаптаційних можливостей серцево-судинної системи студентів ВДПУ Імені Михайла Коцюбинського/ О.С. Васильєва // Сучасні проблеми розвитку біологічної науки та методика її викладання у закладах вищої освіти. Вінниця. «Твори» під ред. проф.В.Г. Кур'яти. – 2018.- с. 101 – 110.
14. Васильєва С.О. Фізичний стан та функціональні резерви серцево-судинної системи студентської молоді у залежності від маси тіла і рівня тривожності/ С.О. Васильєва, О.А. Камінська// Сучасні проблеми розвитку біологічної науки та методика її викладання у закладах вищої освіти. Вінниця. «Твори» під ред. проф.В.Г. Кур'яти. – 2018.- с. 195 – 202.
15. Васильєва С.О. Порівняльна характеристика адаптаційних можливостей та антропометричних параметрів школярів і студентів/ С.О. Васильєва, В.В. Козак : Materials of XIV international research and practice conference Scientific Horizons – 2018, Sept. 30 – Oct. 7. 2018 /Science and Education Ltd Sheffield UK: p. 78 – 82.
16. Васильєва С.О. Адаптаційні можливості серцево-судинної системи студентів природничо-географічного



факультету/ С.О. Васильєва // матеріали наук.-практ. конф., 2 – 3 листопада 2017 р. / [гол. ред. проф. В.С.Черно]. – Миколаїв: 2017. – С. 75 – 79.

17. Clark L. A., Watson D. (2008). Temperament: Anorganizing paradigm for trait psychology. In O. P. John, R. W. Robins, & L. A. Pervin (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (pp. 265–286). New York: Guilford.
18. Rothbart M., Bates J. (2006). Temperament. In N. Eisenberg, W. Damon, & L. M. Richard (Eds.), *Handbook of child psychology: Vol. 3, Social, emotional, and personality development* (6th ed.) (pp. 99-166). Hoboken, NJ US: John Wiley & Sons Inc.